

4. Реверчук Н.Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур: монографія / Н.Й. Реверчук. – Львів: ЛБІ НБУ, 2004. – 195 с.
5. Горячева К.С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка організації та управління підприємствами» / К.С. Горячева. – К., 2006.
6. Нікіфоров П.О. Сутність і значення фінансової безпеки страхової компанії / П.О. Нікіфоров, С.С. Кучерівська // Фінанси України. – 2006. – № 5. – С. 86–94.
7. Папехин Р.С. Факторы финансовой устойчивости и безопасности предприятия: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук: спец. 08.00.10 / Р.С. Папехин. – Волгоград, 2007. – 21 с.
8. Кузенко Т.Б., Прохорова В.В., Саблина Н.В. Управление финансовой безопасностью на предприятии // Бизнес Информ № 12 (1), – 2008. – С. 27-29.
9. Єпіфанов А.О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.
10. Подольчак Н.Ю. Організація та управління системою фінансово-економічної безпеки: навч. посібник / Н.Ю. Подольчак, В.Я.Карковська. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014.–268с.

УДК 330.322

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ НА ОСНОВІ ПАРТНЕРСТВА

Лісун Я.В., к.е.н, доцент

Київський національний університет технологій та дизайну

Функціонування підприємства як відкритої системи, відповідно до загальних принципів менеджменту, таких як принцип цілеспрямованості, динамічної рівноваги, взаємозв'язку, економічності та ефективності, вимагає

адаптації підприємства до турбулентних умов зовнішнього середовища. Реалізація місії підприємства та забезпечення конкурентоспроможності на ринку потребує формування, використання та нарощення економічного потенціалу підприємства як основи для стратегічної реакції та гарантії фінансово-економічної безпеки підприємства. Спрямованість діяльності підприємства на захист від загроз внутрішнього та зовнішнього характеру висвітлюють категорії «економічна безпека підприємства», «економічна безпека стратегічного альянсу», «фінансово-економічна безпека підприємства», «безпечний розвиток підприємства» [1-4].

Рівень інноваційно-інвестиційної активності підприємств корелюється з рівнем фінансово-економічної безпеки підприємств та свідчить про довіру та згоду розподілу ризиків між бізнес-партнерами. Наслідком інтеграційних тенденцій є створення об'єднань суб'єктів господарської діяльності у різноманітних формах. Значним є предметне поле формування фінансово-економічної безпеки підприємств на основі партнерства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теретико-методичні основи економічної безпеки підприємства досліджені в працях Г.А. Андрощук, Г.В.Єфімової, Г.А. Іващенко, С.Н. Ілляшенко, Г.В. Козаченко, П.П. Крайнева, С.М. Марущак, Е.А Олейникова, І.Л. Плетнікова, В.П. Пономарьова, О.М. Ляшенко, Л.Є. Шульженко, О.Ф. Ярошенко [1-9].

Метою статті є дослідження теоретико-методологічних та практичних аспектів формування фінансово-економічної безпеки на основі інноваційно-інноваційної складової та партнерства. Досягнення мети дослідження обумовило необхідність постановки та вирішення таких завдань:

- уточнення сутності категорії «фінансово-економічна безпека підприємства» з метою виявлення її складових та чинників формування;
- ідентифікації місця інноваційно-інвестиційної складової як процесу та результату взаємодії партнерів в ході реалізації проектів;
- характеристики інноваційно-інвестиційної активності підприємств України як індикатора економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Підприємство як відкрита система зазнає впливу зовнішнього середовища, що відповідає зовнішнім чинникам економічної безпеки. Забезпечення динамічної рівноваги в процесі функціонування вимагає від підприємства вироблення внутрішньої реакції на зовнішні впливи. Ситуація при якій вплив того чи іншого чинника не приводить до погіршення стану підприємства як системи відповідає визначенню стану «безпеки». Тому безпеку слід розуміти як стан складної системи, коли дія зовнішніх і внутрішніх чинників не призводить до її погіршення або до неможливості її функціонування і розвитку [8]. Так, Ілляшенко С.М., Єфімова Г.В., Марущак С.М. розуміють економічну безпеку підприємства як «стан ефективного використання його ресурсів і існуючих ринкових можливостей, що дозволяють запобігти внутрішнім і зовнішнім загрозам і забезпечувати його тривале виживання і стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії» [3; 5, с. 12].

Плетнікова І.Л. вказує, що економічна безпека підприємства – це «стан захищеності його діяльності від зовнішніх і внутрішніх загроз, а також здатність адаптуватися до існуючих умов, які не впливають негативно на його діяльність» [9 с. 7]. Козаченко Г.В., Пономарьова В.П., Ляшенко О.М. акцентують увагу на співпраці як сприятливого чинника економічної безпеки підприємства, розуміючи це поняття як «міру гармонізації в часі і просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів навколишнього середовища, які діють поза межами підприємства» [6, с. 87].

За результатами дослідження встановлено, що поняття «економічна безпека підприємства» розглядається в аспектах ефективності використання ресурсів, виробничої системи, економічного розвитку, захищеності діяльності захищеності та гармонізації економічних інтересів. Зазначена послідовність філософських категорій, покладених в основу трактувань економічної безпеки підприємства відображає розвиток цього поняття з позицій системного підходу. Так, належний стан виробничої системи підприємства забезпечує ефективне використання ресурсів (I рівень деталізації), що переводить підприємство у

стан економічного розвитку з наявними конкурентними перевагами (II рівень деталізації) (рис. 1).

Підтвердження конкурентних переваг на ринку у вигляді стабільного або зростаючого попиту на товари та послуги, вимагає від підприємства формування стратегічної поведінки на основі співпраці та партнерства з іншими гравцями на ринку (III рівень деталізації). Партнерство переводить взаємодію підприємств на якісно новий рівень, що відповідає гармонізації економічних інтересів, формує стан захищеності інтересів та стан захищеності діяльності підприємства, що відповідає певному (високому) рівню економічної безпеки (див. рис. 1). Конкретизація градації рівнів економічної безпеки дозволить вітчизняним підприємствам об'єктивно оцінити ситуацію та намітити стратегічні напрями розвитку.

Рис. 1 Розвиток філософських категорій до трактування поняття «фінансово-економічна безпека підприємства» (розробка автора)

При ефективному використанні ресурсів та наявності здатності підприємства до постійного розвитку можна стверджувати про досягнення високого рівня економічної безпеки. Середній рівень економічної безпеки характеризується досягненням підприємством фінансово-економічної стійкості та формування здатності до адаптації. При виявленні стабільності та безперервності виробничої діяльності на підприємстві та при здатності лише протистояти загрозам рівень економічної безпеки підприємства є низьким [4, с. 130-131]. Отже, вирішальним чинником, що забезпечує здатність до адаптації та подальшого розвитку є фінансова стійкість підприємства та інноваційно-інвестиційна активність підприємства.

Аналіз інноваційно-інвестиційної активності за видами економічної діяльності показав, що в Україні переважають інвестиції у матеріальні активи, частка яких за 2010-2013 рр. щорічно становить 96%. У 2013 р. інвестиції у матеріальні активи склали 267728 млн. грн. Капітальні інвестиції у розрахунку на одну особу протягом 2010-2013 рр. збільшились з 4137,9 до 5908,9 грн. [11, с. 183, 187]. Значний обсяг капітальних інвестицій припадає на житлові будівлі (15,5 %), нежитлові будівлі (17,9%), інженерні споруди (22,0%), машини обладнання та інвентар (30,2%), транспортні засоби (6,2%). Інвестицій в нематеріальні активи здійснюються за напрямками: програмне забезпечення та бази даних (1,3%); права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії (2,1%) [11, с. 183] (табл.1).

Таблиця 1

Обсяги та структура капітальних інвестицій в Україні за 2010-2013 рр.

Напрями інвестування	2010	2011	2012	2013
<i>Інвестиції у матеріальні активи, млн. грн.</i>	189061	259932	293692	267728
житлові будівлі, %	15,2	11,4	13,1	15,5
нежитлові будівлі, %	20,6	19,7	19,3	17,9
інженерні споруди, %	21,5	26,0	22,1	22,0
машини обладнання та інвентар, %	29,2	28,2	29,3	30,2
транспортні засоби, %	6,0	7,3	9,6	6,2
земля, %	0,7	0,9	0,6	0,4
інші матеріальні активи, %	2,0	1,7	2,4	2,9
<i>Інвестиції в нематеріальні активи, млн. грн.</i>	6985	9431	8546	10584
програмне забезпечення та бази даних, %	1,5	1,3	1,2	1,3
права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, %	1,6	1,6	1,3	2,1

Складено автором на основі [11, с. 183, 187]

За обсягами та структурою капітальних інвестицій у вітчизняній економіці за 2013 р. переважають машини, обладнання та інвентар (30,2%); інженерні споруди (22,0%); нежитлові будівлі (17,9%). При цьому інвестиції в нематеріальні активи складають лише 3,4%. (див. табл. 1). За видами економічної діяльності переважають інвестиції у промисловість, сільське господарство, торгівлю, транспорт, операції з нерухомим майном. При цьому в рази меншими є інвестиції у інформацію та телекомунікації, професійну наукову та технічну діяльність освіту, які є рушійною силою інвестиційної складової фінансово-економічної безпеки підприємств (табл.2).

Таблиця 2

Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності, млн. грн.

Види економічної діяльності	2010	2011	2012	2013
Усього	189061	259932	293692	267728
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	12062	17006	19363	19059
Промисловість	55661	89033	103173	105594
Будівництво	27942	29122	37313	46318
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	19626	24358	24858	22379
Тимчасове розміщування й організація харчування	1523	2225	2856	274
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	19592	25977	32808	18833
Інформація та телекомунікації	8654	9753	10189	9923
Фінансова та страхова діяльність	5883	6033	7369	6683
Операції з нерухомим майном	10264	15265	12774	14025
Професійна наукова та технічна діяльність	5648	11444	9245	3825
Освіта	1935	2224	1503	1054
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2295	2425	3111	2154
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	1004	1520	2846	2640

Складено автором на основі [11 с. 188]

Джерелами фінансування капітальних інвестицій у 2013 р., переважно (63,8%), є власні кошти підприємств та організацій (табл. 3).

Таблиця 3

Джерела фінансування капітальних інвестицій та інноваційної діяльності

Джерела	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
	Капітальні інвестиції				Інноваційна діяльність в промисловості			
Усього, млн. грн.	189061	259932	293692	267728	8045,5	14333,9	11480,6	9562,6
Кошти державного бюджету, %	5,8	7,1	5,8	2,4	1,1	1,0	2,0	0,3

Кошти місцевих бюджетів, %	3,4	3,4	3,1	2,7	0,1	0,1	0,1	1,6
Власні кошти підприємств та організацій, %	60,8	58,6	59,7	63,8	59,4	52,9	63,9	72,9
Кредити банків та інші позики, %	12,3	16,3	17,1	15,3	0,4	0,3	1,3	1,3
Кошти іноземних інвесторів, %	2,1	2,8	1,7	1,8	30,0	0,4	8,7	13,2
Інше, %	15,6	11,8	12,6	14,0	9,0	45,3	24,0	10,7

Складено автором на основі [11, с. 184, с. 315, 301]

Джерелами іноземних інвестицій є переважно Європейські країни: Кіпр, Німеччина, Австрія, Нідерланди, Велика Британія, Франція, Швеція, США. Найбільш привабливими партнерами для інвестування вітчизняних коштів є: Польща, Грузія, Угорщина, Білорусь, Німеччина, Нідерланди (табл. 4).

Таблиця 4

Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України з країн світу, млн. дол. США

Країни	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
	В Україну з країн світу				З України в країни світу			
Усього	44806,0	50333,9	55296,8	58156,9	6868,3	6899,7	6483,3	6575,3
Кіпр	10044,9	13355,2	17748,6	19035,9	6342,5	6342,1	5811,0	5818,5
Німеччина	7083,0	7391,8	6120,9	6291,8	9,2	9,0	9,1	9,4
Нідерланди	4683,3	4898,0	5188,5	5561,5	–	0,1	13,5	14,2
Австрія	2731,4	3418,8	3402,6	3257,5	4,7	5,3	5,3	–
Польща	932,8	854,1	917,0	845,4	49,1	48,2	54,2	56,4
Угорщина	700,5	681,4	685,8	689,4	0,1	0,1	4,2	12,2
Білорусь	–	–	–	–	4,1	4,1	5,8	–
Грузія	–	–	–	–	31,1	32,3	33,0	42,1

Складено автором на основі [10, с. 260, 263; 11, с. 248, 251]

Найбільш привабливими напрямками фінансування для іноземних інвесторів є промисловість (31,0%), торгівля, ремонт автомобілів (13,0%), будівництво (2,8%), сільське господарство (1,4%). Недостатніми є інвестиції в освіту, охорону здоров'я, комунальне господарство (табл. 5). Особливої уваги заслуговує інвестиційна активність за видом економічної діяльності «операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг, надання послуг підприємцям» за яким зосереджена переважна частина (81,6%) інвестицій з України. Водночас,

іноземні інвестиції за цим напрямом економічної діяльності складають 16,8%.
(табл. 5).

Таблиця 5

Прямі іноземні інвестиції за видами економічної діяльності

Види економічної діяльності	2012		2013	
	в Україну	з України	в Україну	з України
Усього, млн. дол. США	58624,9	6481,9	58156,9	6575,3
Усього,%	100	100	100	100
Сільське госп-во, мисливство, лісове госп-во, %	1,5	–	1,4	–
Промисловість,%	31,5	2,3	31,0	2,6
Будівництво,%	1,8	0,1	2,8	0,0
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку,%	11,0	3,2	13,0	2,4
Діяльність готелів та ресторанів,%	1,5	–	1,5	–
Діяльність транспорту та зв'язку,%	5,5	0,6	–	0,7
Фінансова діяльність,%	29,6	10,2	26,4	–
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям,%	16,6	83,1	16,8	81,6
Освіта,%	0,0	–	0,0	–
Охорона здоров'я, соціальна допомога,%	0,2	–	0,2	–
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту,%	0,7	–	0,3	–

Складено автором на основі [10, с. 261, 264; 11, с. 249, 252]

Отже інвестиційний аспект вітчизняної економіки носить пасивний характер – недостатньо інвестуються та розвиваються сфери діяльності, що мають стратегічне значення і забезпечують інтенсивний шлях розвитку промисловості завдяки впровадженню інновацій (табл. 6).

Таблиця 6

Кількість інноваційно активних промислових підприємств

	2007	2010	2011	2012	2013
Кількість інноваційно активних підприємств	1472	1462	1679	1758	1715
Відсотків до загальної кількості підприємств, %	14,2	13,8	16,2	17,4	16,8
Загальний обсяг інноваційних витрат у промисловості, млн. грн.	10821,0	8045,5	14333,9	11480,6	9562,6
з них					
Внутрішні науково-дослідні роботи, %	7,3	10,2	5,8	8,4	13,7
Зовнішні науково-дослідні роботи, %	1,8	2,2	1,7	2,0	3,4
Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, %	68,9	62,8	73,2	70,1	58,0
Придбання інших зовнішніх знань, %	3,0	1,8	2,3	0,4	0,9
Інші, %	19,0	23,0	17,0	19,1	24,0

При цьому актуальним та ключовим чинником фінансово-економічної безпеки підприємств стає інноваційно-інвестиційна діяльність у формі реалізації спільних проектів на засадах партнерства.

Формування інноваційно-інвестиційного партнерства з метою здійснення високотехнологічних інноваційних проектів потребує наявності у підприємства виробничого, науково-технічного, інтелектуального, кадрового потенціалів, що забезпечують здатність підприємства до виконання проектів та співпраці. Фінансово-економічна безпека та незалежність підприємства означає насамперед можливість здійснення контролю над ресурсами, спроможність використовувати конкурентні переваги для забезпечення рівноправної участі, як суб'єкта ринкових відносин. Необхідно проводити постійну модернізацію виробництва, ефективну інвестиційну та інноваційну політику, розвивати інтелектуальний і трудовий потенціал партнерів при виконанні спільних проектів.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Одним із видів безпеки є фінансово-економічна безпека за вертикаллю «державна – регіон (галузь) – суб'єкт господарської діяльності». Поняття «економічна безпека» розглядається відносно соціально-економічної системи, тобто системи, в якій існує сукупність економічних стосунків з бізнес-партнерами у процесі руху продукту від його виробництва до споживача.

При поєднанні принципів утворення фінансово-економічної безпеки та вимог існування відповідного рівня (мегарівень, макрорівень, мезорівень, мікрорівень) створюється потрібне середовище фінансово-економічної безпеки підприємства. Складові системи фінансово-економічної безпеки підприємства включають інформаційну, силову, інституційно-правову, техніко-технологічну, інтелектуально-кадрову, фінансово-економічну частину.

Контактування з клієнтами, споживачами, партнерами, конкурентами, державними органами й іншими учасниками зовнішнього оточення постійно

призводить до виникнення небажаних наслідків, тому передбачення цих обставин є необхідним, оскільки успішне їх вирішення дозволить не лише отримати позитивні результати підприємницької ініціативи, а й зберегти право на функціонування. У таких умовах потрібно розробляти заходи щодо завчасного виявлення загроз, прогнозувати рівень їх впливу та розробляти заходи щодо їх нейтралізації. Спрямованість діяльності підприємства на захист від різного роду загроз втілює в собі категорія «фінансово-економічна безпека підприємства». Необхідність досягнення високого рівня економічної безпеки підприємства пов'язана з процесом його розвитку, що дозволяє говорити про безпечний розвиток підприємства.

Важливе місце у сприянні фінансово-економічній безпеці підприємства відіграє держава, що відповідає за стійкість і стабільність національної економіки, міцність і надійність усіх елементів економічної системи, захист усіх форм власності, створення гарантій для ефективної підприємницької діяльності, стримування дестабілізуючих факторів. Разом з тим, ринкові умови вимагають від підприємств, як бізнес-партнерів, розробки не тільки ринкової стратегії інноваційно-інвестиційної стратегії, але й стратегії безпеки, що включає програми захисту інтелектуальної власності та фінансово-економічної діяльності. Ослаблення практично будь-якої інфраструктури підприємства безпосередньо відбивається на його привабливості, як бізнес-партнера, тому стратегічного значення набуває інноваційно-інвестиційний аспект формування фінансово-економічної безпеки на основі партнерства.

Список використаних джерел:

1. Андрощук Г.А. Экономическая безопасность предприятия: защита коммерческой тайны : [монография] / Г.А. Андрощук, П.П. Крайнев. – К. : ИД «Ин Юре», 2000. – 400 с.
2. Шульженко Л. Є. Економічна безпека стратегічного альянсу в контексті теорій взаємодії // Бізнесінформ. – 2013. – №8. – С. 361–366.

3. Єфімова Г. В., Марущак С. М. Визначення категорій «економічна безпека підприємства» і «безпечний розвиток підприємства» // Бізнесінформ. – 2013. – № 11. – С. 8–13.
4. Іващенко Г.А., Ярошенко О.Ф. Ідентифікація дефініції «економічна безпека підприємства» // Бізнесінформ. – 2011. – № 9. – С. 129–131.
5. Ильяшенко С.Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С.Н. Ильяшенко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3 (21). – С. 12 – 19.
6. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: [монографія] / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.
7. Кракос Ю.Б. Подход к оценке уровня финансовой составляющей экономической безопасности предприятия / Ю.Б. Кракос, Н.И. Серик // Економіка. Фінанси. Право. – 2006. – № 12. – С. 7.
8. Основы экономической безопасности. (Государство, регион, предприятие, личность) / Под редакцией Е.А. Олейникова. – М. : Бизнес-школа; Интел-Синтез, 1997. – 288 с.
9. Плетнікова І.Л. Визначення рівня і забезпечення економічної безпеки залізниці: автореф. дис. кандидат економічних наук: 08.07.04 / І.Л. Плетнікова; Харківська державна академія залізничного транспорту. – Харків, 2001. – 19 с.
10. Статистичний щорічник України за 2012 р. За ред.. О.Г. Осауленка. – Державна служба статистики України К. – 2013 р. – 552 с.
11. Статистичний щорічник України за 2013 р. За ред.. О.Г. Осауленка. – Державна служба статистики України К. – 2014 р. – 534 с.